

ARTICLES CENTRALS

Cap a un futur compartit

Aitziber Blanco

Facilitadora de processos de diàleg transformatius

La declaració de cessament definitiu de l'activitat armada per part d'ETA, el 20 d'octubre de 2011, tres dies després de la celebració de la Conferència Internacional d'Aiete a San Sebastià, va obrir la porta a un procés de pau que, aquesta vegada sí, semblava irreversible. Va generar una sensació d'alleujament no només a aquelles persones que havien viscut condicionades per la seva amenaça, sinó també a la societat en general, per a la qual la violència havia esdevingut insuportable des de feia dècades. La legalització posterior de Sortu, al seu torn, garantia la representació de tots els projectes polítics i amb això hi havia tots elements necessaris per poder abordar un escenari de procés de pau. Es donaven les condicions mínimes per obrir els diàlegs necessaris adreçats a abordar qüestions com el desarmament d'ETA, la situació de les persones empresonades, la reconciliació i el marc polític de convivència.

No obstant això, els desigs d'avançar en aquesta direcció han estat frustrats per dinàmiques del passat que segueixen pesant en el present: la negació del diàleg per abordar un procés de desarmament ordenat d'ETA, que ha obligat a cercar altres vies com el suport internacional per verificar la irreversibilitat de la seva decisió; la negació del diàleg per revisar i adequar la política penitenciària a l'actual escenari de cessament definitiu de la violència; la manca d'avenços significatius en l'assoliment de consensos polítics al voltant del marc de convivència; i les detencions i judicis polítics a un sector de la societat són alguns exemples d'aquestes dinàmiques que encara persisteixen.

A més, per a una part de la nostra societat tot el que s'ha esmentat anteriorment resulta molt aliè, bé perquè no ho ha viscut de prop, perquè considera que es tracta de

temes que pertanyen a un passat que no és el seu, perquè després del cessament de la violència d'ETA entenen que ja hem assolit la pau, o bé perquè consideren que és quelcom que s'escapa del seu àmbit d'incidència. Sense oblidar que la profunda crisi econòmica és una realitat local que ha modificat l'ordre de les prioritats socials.

“ Tant important com cercar solucions als problemes de convivència és tenir cura de com ho fem; renunciant a dinàmiques d'imposició i exclusió i apostant per la inclusió i la col·laboració ”

Però, malgrat aquest context de dinàmiques antigues i de noves realitats socials, de resistències i dificultats, s'han fet avenços en l'àmbit de la memòria de les víctimes i en el de la convivència o el que s'ha anomenat reconciliació. Aquests passos han estat possibles gràcies a la generositat de moltes persones que han patit de manera directa la violència, gràcies al compromís de ciutadanes i ciutadans anònims, i gràcies al sentit de responsabilitat de les institucions basques. La creació, a començament de 2013, de la Secretaria per la Pau i la Convivència del Govern basc -amb l'objectiu de definir i implementar polítiques públiques de memòria, drets humans, convivència i educació per la pau-, així com el programa per a la Promoció de la Convivència, posat en marxa aquest mateix any per la Diputació Foral de Guipúscoa, són un exemple del compromís institucional en aquest àmbit. Però no són els únics. Perquè, tot i que és cert que durant molts anys han estat els moviments socials els que han liderat les iniciatives de construcció de la pau -que han contribuït a què el respecte pels drets humans i l'ús del diàleg com a mitjà de resolució dels conflictes hagin estat socialment i políticament acceptats-, en aquest nou escenari són els ajuntaments els que assumeixen en gran mesura el lideratge, construint convivència de baix a dalt, treballant a escala local, però pensant a escala global.

Durant els darrers anys s'han posat en marxa diverses experiències, cadascuna ben diferent de les altres però totes elles extremament interessants. Estem parlant de processos que encara estan en marxa, en els que cada municipi s'ha anat adaptant a les necessitats i les realitats locals i el resultat final dels quals és imprevisible. Però són processos en els que el camí emprès, el de l'escolta i el diàleg, també esdevé objectiu. Perquè tan important és cercar solucions als problemes de convivència que vivim com tenir cura de la manera com ho fem. I això suposa renunciar a les dinàmiques d'imposició i exclusió, i implica apostar per la inclusió i la col·laboració. Significa renunciar a resultats efectistes i a curt termini, per apostar per resultats amb un impacte més profund i durador.

Cal recordar que, malgrat que durant anys la societat basca ha viscut en un context de polarització ideològica al darrere del qual hi havia l'exigència de posicionar-se "amb els nostres" o "amb els altres", en paral·lel s'han compartit espais com els afectius, els lúdics, els culturals, els esportius... Hi havia la necessitat de participar en espais comuns on respirar, relaxar-se i gaudir. Existia un pacte no explícit de parlar solament d'allò que ens unia, per por a la fractura, tot i que no sempre era possible protegir aquests espais i, de vegades, la polarització creuava i atomitzava fins i tot els llocs comuns.

“ Durant molts anys els moviments socials han liderat les iniciatives de construcció de pau però ara són els ajuntaments els que assumeixen en gran mesura el lideratge, construint convivència de baix a dalt ”

Aquí rau la importància dels processos de diàleg local. Perquè aquestes iniciatives que s'estan desenvolupant tant a escala ciutadana com a escala política pretenen no només reconstruir els llocs comuns, sinó crear espais on, ara sí de manera explícita, s'abordi tot allò que ens pesa, que ens fa mal i ens enfronta. I per a fer-ho es pren com a

punt de partença allò que ens uneix: el desig de millorar la convivència, de poder expressar en llibertat els punts de vista diversos i fins i tot antagònics, de ser escoltades i escoltats amb respecte i sense ser agredides. Per aquest motiu, en aquestes iniciatives, tenir cura de l'espai i del procés de diàleg pròpiament dit adquireix una importància vital.

En aquest sentit, la presentació de la iniciativa Glencree¹, el mes de juny de 2012, va ser una font d'esperança i d'inspiració. Després de cinc anys de treball discret i confidencial, víctimes de diferents violències van donar a conèixer els seu particular procés de diàleg. Van relatar com des del coneixement mutu, van ser capaces de reconèixer-se i de fer seu el sofriment aliè, més enllà de les divergències ideològiques legítimes.

Els diferents processos de diàleg que s'estan duent a terme a l'àmbit ciutadà estan construïnt, cadascun al seu ritme, els seu propi recorregut i suposen un exercici de convivència real i vivencial amb aquells que encara percebem com "els altres". I encara que no representen absolutament tota la pluralitat de la societat (en els processos de l'àmbit polític sí que hi participen tots els representants polítics de l'ajuntament), aquestes iniciatives sí que són representatives d'aquesta. Entre els perfils que es poden trobar en aquests diàlegs locals coincideixen, cara a cara, persones que han patit la violència de manera directa, d'altres que han estat "agents actius del conflicte", gent que ha patit o pateix persecució i amenaça de caires molt diferents, responsables polítics, sindicals, institucionals, del món empresarial, de l'església, així com ciutadanes i ciutadans que han sentit que les seves vides i relacions han estat condicionades per tot el que ha passat. En definitiva, són persones que, des de la seva pròpia experiència, han decidit assumir el compromís social de contribuir a la convivència del seu municipi en un context paradoxalment difícil, en el què es percep la desafecció social.

“ Els processos de diàleg local van construïnt espais comuns i generant un moviment des de la

base en el marc de la convivència ”

En un primer moment la discreció ha estat imprescindible, encara més en un panorama d'absència de consensos polítics, en el que la por a ser manipulat o utilitzat per l'altre adquireix un gran pes, on la càrrega de la nostra pròpia història i de l'entorn més proper ha impedit, durant molt de temps, tenir empatia amb el sofriment de qui estava més lluny dels nostres plantejaments polítics, on apropar-se a l'altre s'ha entès com una traïció al nostre grup de referència i al seu patiment o com una renúncia als propis plantejaments ideològics. Per això, en aquests processos la discreció ha estat imprescindible per tenir cura de l'espai, per tal de generar les condicions necessàries de seguretat i confiança que han permès parlar amb honestedat i llibertat; posar en dubte certituds que fins ara han estat inamovibles basades en bona mesura en el mutu desconeixement i els estereotips construïts; escoltar de manera profunda per tal d'entendre malgrat no compartir; explicitar els propis límits i reconèixer els límits aliens; cercar solucions diferents a les pròpies però que tinguin alguna cosa de cadascun i cadascuna. Aquesta confiança ha anat permetent, en definitiva, renunciar als resultats previstos i apostar pel procés i la col·laboració.

Algunes d'aquestes experiències ja estan veient la llum, com és el cas d'Errenteria, una icona del passat que ara simbolitza el futur en la veu del grup de diàleg que ha estat treballant aquests darrers anys al municipi: "Hem pogut compartir les nostres vivències més profundes, ens hem sentit escoltades i escoltats amb respecte, hem sentit que ens creien, ens hem sentit reconegudes i reconeguts i hem estat capaços de transitar pel camí de l'empatia fins fer nostre el dolor de l'altre". L'impacte social d'aquestes iniciatives municipals és difícil de mesurar, però seguint amb l'exemple d'Errenteria, i tal com els seus protagonistes ho van expressar, alguns dels consensos polítics assolits al si de l'ajuntament en matèria de convivència no haurien estat possibles sense l'existència d'aquest espai de diàleg ciutadà.

Quasi cinc anys després de la declaració de cessament definitiu de l'activitat armada per part d'ETA, a falta d'avenços en les altres grans matèries, els processos de diàleg local van construir espais comuns i generant un moviment des de la base en el marc de la convivència. Tant de bo aquestes experiències es multipliquin i contribueixin a

posar les bases d'un futur compartit.

1. Sobre l'experiència Glencree, s'ha publicat el llibre *Ondas en el agua*, de Carlos Martin Beristain, Galo Bilbao i Julián Ibáñez (ICIP i Angle Editorial), disponible en pdf i ePub.

Photography (CC) : birasuegi

© Generalitat de Catalunya